
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.113:334.758

[https://doi.org/ 10.35546/kntu2078-4481.2019.4.23](https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2019.4.23)

Р.В. МОРОЗОВ

Херсонський державний аграрний університет

О.Г. МОРОЗОВА

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-002-6501-3561

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ НА ВСІХ РІВНЯХ
ФУНКЦІОНУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ**

Досліджено особливості ринкової трансформації менеджменту підприємств та ряд практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх функціонування на макро- мезо- і мікрорівнях.

Головною метою дослідження є з'ясування напрямків трансформації менеджменту фірми; визначення принципів, які полягають в підвалинах фірми та за її межами; системне узагальнення основних напрямків адаптації фірми глобального простору та її взаємодію з іншими суб'єктами в умовах трансформації економіки.

Визначено роль знання та інформації як джерел зростання ефективності менеджменту підприємства на всіх рівнях функціонування в міжнародному бізнесі. Запропоновані теоретичні підходи щодо особливостей ринкової трансформації менеджменту підприємств можуть бути покладені в основу практичних рекомендацій щодо налагодження їх ефективного функціонування.

Доведено, що зростання ефективності менеджменту підприємств міжнародного бізнесу, вихід із системної кризи економіки, в цілому, залежить від раціональних взаємовідносин підприємств, держави і світового співтовариства. В умовах економіки інверсійного типу, де домінуючою є рекомбінована власність, цей принцип не реалізується. Сьогодні держава не може встановити повноцінний контроль над підприємством, а підприємство не має реальної економічної самостійності. Поетапний перехід до нової моделі взаємовідносин між державою і підприємством включає: створення механізму виведення підприємств з застарілого економічного процесу; створення рамкових умов, які будуть заохочувати до заснування нових підприємств, а також ліквідація регламентацій, які протидіють цьому процесу; скасування державних пільг для окремих галузей; підвищення прозорості державної діяльності та інформаційного змісту ринкових сигналів (цін) шляхом сприяння розвитку конкуренції на окремих ринках та викриття зловживання ринком; поліпшення організації управління державними корпоративними правами та громадського контролю за здійсненням цих дій.

Запропоновані в роботі теоретичні підходи до особливостей трансформації менеджменту підприємств міжнародного бізнесу можуть бути покладені в основу практичних рекомендацій щодо налагодження їх ефективного функціонування на макро- мезо- і мікрорівнях.

Ключові слова: менеджмент підприємства, інформація, ринкова трансформація, інверсійний тип, міжнародний бізнес, макро- мезо- і мікрорівень.

Р.В. МОРОЗОВ

Херсонский государственный аграрный университет

О.Г. МОРОЗОВА

Херсонский национальный технический университет

ORCID: 0000-002-6501-3561

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЯТТЯ НА ВСІХ УРОВНЯХ
ФУНКЦІОНУВАННЯ В МЕЖДУНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ**

Исследованы особенности рыночной трансформации менеджмента предприятий и ряд практических рекомендаций по повышению эффективности их функционирования на макро- мезо- и микроуровнях.

Главной целью исследования является выяснение направлений трансформации менеджмента компании; определение принципов, которые заключаются в основании фирмы и за ее пределами; системное обобщение основных направлений адаптации фирмы глобального пространства и ее взаимодействие с другими субъектами в условиях трансформации экономики.

Определена роль знания и информации как источников роста эффективности менеджмента предприятия на всех уровнях функционирования в международном бизнесе. Предложенные

теоретические подходы относительно особенностей рыночной трансформации менеджмента предприятий могут быть положены в основу практических рекомендаций по налаживанию их эффективного функционирования.

Доказано, что рост эффективности менеджмента предприятий международного бизнеса, выход из системного кризиса экономики в целом зависит от рациональных взаимоотношений предприятий, государства и мирового сообщества. В условиях экономики инверсионного типа, где доминирует рекомбинантную собственность, этот принцип не реализуется. Сегодня государство не может установить полноценный контроль над предприятием, а предприятие не имеет реальной экономической самостоятельности. Поэтапный переход к новой модели взаимоотношений между государством и предприятием включает: создание механизма вывода предприятий из устаревшего экономического процесса; создание рамочных условий, будут поощрять основания новых предприятий, а также ликвидация регламентаций, которые противодействуют этому процессу; отмены государственных льгот для отдельных отраслей; повышение прозрачности государственной деятельности и информационного содержания рыночных сигналов (цен) путем содействия развитию конкуренции на отдельных рынках и разоблачения злоупотребления рынком; улучшение организации управления государственными корпоративными правами и общественного контроля за осуществлением этих действий.

Предложенные в работе теоретические подходы к особенностям трансформации менеджмента предприятий международного бизнеса могут быть положены в основу практических рекомендаций по налаживанию их эффективного функционирования на макро- мезо- и микроуровнях.

Ключевые слова: менеджмент предприятия, информация, рыночная трансформация, инверсионный тип, международный бизнес, макро- мезо- и микроуровень.

R.V. MOROZOV

Kherson State Agrarian University

O.G. MOROZOVA

Kherson National Technical University

ORCID: 0000-002-6501-3561

TRANSFORMATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT AT ALL FUNCTIONING LEVELS IN INTERNATIONAL BUSINESS

The peculiarities of the market transformation of enterprise management and a number of practical recommendations on improving the efficiency of their functioning at the macro-, meso- and micro- levels are investigated.

The main purpose of the research is to find out the directions of transformation of management of the firm; defining the principles that lie within the firm's foundations and beyond; systematic generalization of the main directions of adaptation of a global space firm and its interaction with other entities in the conditions of economic transformation.

The role of knowledge and information as sources of growth of efficiency of enterprise management at all levels of functioning in international business is defined. The proposed theoretical approaches to the peculiarities of the market transformation of enterprise management can form the basis of practical recommendations for establishing their effective functioning.

It is proved that the increase in the efficiency of management of enterprises of international business, the way out of the systemic crisis of the economy, as a whole, depends on the rational relations between enterprises, the state and the world community. In an economy of inversion type, where recombined property is dominant, this principle is not realized. Today, the state can not establish full control over the enterprise, and the enterprise has no real economic autonomy. The gradual transition to a new model of relations between the state and the enterprise includes: creation of a mechanism of withdrawal of enterprises from outdated economic process; the creation of framework conditions that will encourage the establishment of new businesses, as well as the elimination of regulations that counteract this process; abolition of state privileges for certain industries; increase of transparency of state activity and informational content of market signals (prices) by promoting competition in separate markets and exposing market abuse; improving the organization of public corporate rights management and public control over the implementation of these actions.

The theoretical approaches to the peculiarities of the transformation of management of international business enterprises proposed in the work can form the basis of practical recommendations for establishing their effective functioning at the macro- meso- and micro-levels.

Keywords: enterprise management, information, market transformation, inversion type, international business, macro- meso- and micro-level.

Постановка проблеми

У теоретичних концепціях постіндустріального суспільства, економіка якого ґрунтується на широкому застосуванні наукового знання, роль творчої особистості та інтелектуальних ресурсів у менеджменті підприємства стає провідною. Зазначене підтверджується такими характерними особливостями сучасного способу виробництва: надзвичайно швидкий темп; широкі масштаби та глибина змін у розвитку науки і техніки, що мають революційний вплив на менеджмент та всю господарську систему; поява нових галузей матеріального виробництва і сфер послуг, що проявляється у змінах їх співвідношення, структурі зайнятості, технологічних процесів і форм організації виробництва у міжнародному бізнесі. Зазначимо, що для створення суспільного багатства знання та інформація стають вагомими за матеріальні фактори. Використання цих нових факторів забезпечує зростання ефективності менеджменту виробництва та збільшення суспільного продукту у міжнародному бізнесі. У структурі суспільного виробництва збільшується питома вага високотехнологічного сектору, у складі виробленої продукції зростає частка доданої вартості за рахунок інтелектуальної складової, змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності. Разом із процесами дематеріалізації виробництва основним фактором стає рівень технологізації, а основним ресурсом стає творчий та інтелектуальний потенціал працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методологічним, методичним та практичним аспектам трансформації менеджменту підприємств міжнародного бізнесу в умовах ринкової трансформації присвятили свої праці Т. Артьомова [1], Л.Белова [2], . Геец [3], А. Гриценко [4], А.Дементьева [5], М.Марков [6], А. Рибчук [7], В. Фомішина [7] та ін. Доробок вчених із дослідження зазначених проблем є досить вагомим.

Водночас, незважаючи на вагомість даної проблематики й посилену увагу до неї багатьох провідних дослідників, окремі її аспекти все ще залишаються недостатньо вивченими. Тому виникає необхідність дослідження особливостей ринкової трансформації менеджменту інверсійного типу як середовища життєдіяльності фірми, що діє у глобальному просторі. Все це обумовило вибір і актуальність теми дослідження.

Формулювання мети дослідження

Головною метою дослідження є з'ясування напрямків трансформації менеджменту фірми; визначення принципів, які полягають в підвалинах фірми та за її межами; системне узагальнення основних напрямків адаптації фірми глобального простору та її взаємодію з іншими суб'єктами в умовах трансформації економіки.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення економічних проблем, фундаментальні положення менеджменту підприємства, міжнародного бізнесу, наукові розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених.

Викладення основного матеріалу дослідження

Взаємозв'язок між системоутворюючими факторами менеджменту підприємства, зокрема його внутрішнім середовищем і ринковою структурою, зовнішнім середовищем підприємства, проявляється в організаційній формі підприємства. Сучасний рівень розвитку продуктивних сил, перш за все комп'ютеризація, породжує унікальне явище, коли традиційна форма підприємства руйнується, в деяких галузях зникає необхідність у постійному трудовому колективі, оскільки існують підприємства без працівників, відроджується робота "на дому", на перший план виходять компетенції підприємства, його організаційний капітал. Нові організаційні форми підприємств розвиваються, виходячи з нової закономірності їх розвитку в ході вирішення дилеми між масштабом виробництва та витратами контролю. Слід зазначити, що така закономірність формується як "розсипання" підприємств в ході екстерналізації функцій, які стримують розвиток основних компетенцій підприємств. Сучасні організаційні форми підприємств (підприємство "точно в строк", підприємство світового класу, сітєве підприємство, альянси, "віртуальні" підприємства, горизонтальне підприємство) в економіці набувають поширення по мірі підвищення зрілості системоутворюючих факторів підприємства перехідного типу. В сучасних умовах лише окремі елементи цих організаційних новостворень можуть застосовуватися на підприємствах, "Розсипання" підприємств породжує ряд проблем, зв'язаних з управлінням (нове розуміння ієрархії), з формуванням трудового колективу (проблематичним стає формування і реалізація колективного інтересу та сфера і форми діяльності профспілок) та матеріально-технічної бази (швидка зміна виробничих фондів), розв'язати які в умовах перехідної економіки досить складно.

На нашу думку, зростання ефективності менеджменту підприємств та вихід із системної кризи економіки, в цілому, залежить від раціональних взаємовідносин підприємств та держави, та світового співтовариства, їх передумовою є чітко визначені права, пов'язані з повною відповідальністю майном за взяті зобов'язання. В умовах економіки інверсійного типу, де панівною є рекомбінована власність, цей принцип не реалізується. Держава не може встановити ефективний контроль над підприємством, а підприємство не має реальної економічної самостійності. Поетапний перехід до нової моделі взаємовідносин між державою і підприємством включає: створення механізму виведення підприємств з

економічного процесу; створення рамок умов, які будуть заохочувати до заснування нових підприємств, а також ліквідація регламентацій, які протидіють цьому процесу; скасування державних пільг для окремих галузей; підвищення прозорості державної діяльності та інформаційного змісту ринкових сигналів (цін) шляхом сприяння розвитку конкуренції на окремих ринках та викриття зловживання ринком; поліпшення організації управління державними корпоративними правами та громадського контролю за його здійсненням.

Водночас ми свідомі того, що перехід до ринкової економіки означає кардинальну зміну характеру взаємовідносин між підприємствами. Факторами, які протидіють налагодженню нових форм відносин між ними, виступають нерозвинутість ринкової інфраструктури (товаровиробничої, інформаційної тощо), недостатнє оволодіння методами маркетингової політики, повільність прийняття та низька ефективність реалізації арбітражних рішень з господарчих спорів, важкий фінансовий стан багатьох підприємств і, в цілому, кризовий характер перехідної економіки.

Слід відмітити, що в початковий перехід важливу роль відіграють існуючі господарські зв'язки партнерів в силу інерції, переваг довірчих відносин в умовах економічної невизначеності, відсутності необхідної інформації, жорсткої залежності від минулих технологічних "ланцюжків" при недостатніх коштах для зміни профілю підприємств. В подальшому головним критерієм вибору партнерів стають раціональні ринкові оцінки. При цьому нестійкість економіки, нерозвинутість ринкової інфраструктури обумовлює хаотичність встановлення господарських зв'язків, часту зміну контрактів.

Адаптація підприємств до існуючих умов відбувається в двох формах. Пасивна проявляється в зменшенні обсягу випуску продукції, зменшенні асортименту. Активна форма передбачає пошук нових постачальників, організація виробництва сировини та матеріалів на власному підприємстві, вкладення коштів у розвиток підприємств-постачальників. Сучасні тенденції і реальні перспективи розвитку підприємств пов'язані з застосуванням активних заходів.

В умовах перехідної економіки особливого значення набуває регіональний фактор розвитку підприємств. Його використання може відбуватися за допомогою різних теоретичних моделей. Найбільш ефективною з них в сучасних умовах є кластерна модель розвитку, яка розкриває об'єктивно існуючий специфічний взаємозв'язок підприємств регіону, що доповнюють одне одного, використовуючи конкурентні переваги регіону і забезпечуючи високий рівень його конкурентоспроможності. Економіку регіону слід розвивати у відповідності з теорією кластерів, орієнтуючись на ті сфери і галузі, в яких є успішно функціонуючі підприємства, оскільки сучасна конкуренція залежить від ефективності, а не від доступу до ресурсів чи масштабу індивідуального підприємства. Ефективність визначається тим, як підприємства конкурують, а не тим, в яких галузях вони конкурують. Для впровадження кластерної моделі необхідні об'єктивні та суб'єктивні передумови. В Україні в багатьох сферах та регіонах вони уже назріли. Кластери краще, ніж галузі, охоплюють зв'язки, між підприємствами, їх взаємодоповнюваність, забезпечують швидше розповсюдження технології, навичок, інформації, маркетингу, сприяють кращому усвідомленню вимог замовників. Підхід до групи компаній та організацій як до кластеру дозволяє виявити сприятливі можливості для координації дій та взаємного поліпшення в сферах спільних інтересів без загрози для конкуренції або обмеження інтенсивного суперництва. Державні та приватні інвестиції, направлені на поліпшення умов функціонування кластерів, приносять користь відразу багатьом підприємствам, запобігають лобюванню інтересів однієї галузі чи групи підприємств. Такий підхід дає можливість перевести на наукову основу формування промислової політики держави.

Підсумовуючи викладене можна зробити ряд рекомендацій щодо налагодження менеджменту підприємств на макро- мезо- та мікрорівнях.

По-перше, на макрорівні йдеться про радикальну зміну виробничої системи, в ході якої слід змінити структуру та форму підприємств. На нашу думку, необхідно в короткостроковій перспективі спрямувати діяльність підприємств на зниження витрат та зміну організаційної структури; створити нові самостійні підприємства, які здатні залучати інвестиції. Йдеться не про модернізацію існуючих підприємств, а про їх перетворення на нові підприємства, які відповідають вимогам ринку та можливостям фінансування; реструктуризацію українських великих підприємств у новітніх галузях економіки необхідно здійснювати, виходячи з теорії стратегічної трансформації, яка передбачає реінжиніринг виробничих процесів, застосування інформаційних технологій, нові методи вимірювання результатів. На цій базі слід формувати інформаційне підприємство, головна перевага якого – професійні компетенції працівників; чітко визначити напрямки зростання підприємств. Вибір між внутрішнім та зовнішнім ростом залежать від типу підприємства, специфіки його діяльності та стратегії. Малі та середні підприємства, спеціалізовані фірми повинні надавати перевагу внутрішньому росту, а також стратегії, яка пов'язана з горизонтальною експансією, економією на масштабі та збільшенні частки ринку. Великі підприємства та групи підприємств повинні базуватися на зовнішньому рості і стратегії, пов'язаній з вертикальною експансією, інтеграцією постачання та збуту, а також контролем над філіями. По закінченні структурної перебудови економіки зовнішній ріст повинен поступитися внутрішньому, оскільки останній дає можливість підприємству зберегти свою ідентичність, уникнути труднощів

інтеграції придбань і, головне, зберегти і вдосконалити досвід та знання, тобто полюси компетенцій підприємства.

Реструктуризація підприємств та впровадження нових організаційних форм може бути значно прискорена за рахунок встановлення раціональних відносин між державою та підприємством, їх необхідно формувати, виходячи з чітко визначених прав власності. При цьому необхідно знизити трансакційні витрати, які в умовах перехідної економіки несуть економічні агенти. Це приводить до того, що в процесі перетворення державної власності в акціонерну об'єкти власності не знаходять ефективного власника. Щоб змінити ситуацію, слід: створити ринок інформації, демонополізувати ринок об'єктів власності, усунути структурні диспропорції; завершити формування ринкових відносин; сформувати культуру укладання і дотримання угод. Новостворені підприємства з боку держави повинні підтримуватися істотним зменшенням податкових ставок, а також широкою дерегуляцією. "Старі" підприємства слід реформувати шляхом зміни середовища, в якому вони функціонують. Слід також звільнити підприємства від витрат на утримання соціальної сфери. Підприємства слід поставити в такі умови, щоб їм було вигідно приймати ефективні рішення щодо використання суспільних благ.

По-друге, на мезорівні забезпечення конкурентоспроможності регіону може відбуватися за рахунок використання кластерної моделі розвитку підприємств. Кластерна модель базується на об'єктивних реально існуючих зв'язках підприємств регіону.

По-третє, на мікрорівні визначені можливості застосування нових організаційних форм та сучасних організаційних структур на українських підприємствах. Деякі з цих новоутворень можуть знайти своє застосування. Так, у текстильній промисловості, яка має значні конкурентні переваги (відносно великі основні фонди, близькість до західноєвропейських ринків, відносно низький рівень заробітної плати при високій кваліфікації зайнятих) можна застосовувати таку прогресивну форму підприємства як «точно в строк». Цьому сприяє і зовнішнє середовище текстильних підприємств. У хімічній промисловості, оскільки в ній відсутні замкнуті цикли, що приводить до високих витрат транспортування та трансакцій і зниження конкурентоздатності, слід створювати відкриті структури («віртуальні» підприємства) або альянси, перш за все з підприємствами, які постачають сировину та напівфабрикати. Адаптація підприємств вугільної промисловості до ринкових умов повинна здійснюватися шляхом створення дійсно самостійних підприємств. Кожна шахта має стати центром самостійного обліку витрат. Інвестиційні кошти слід розподіляти на рівні холдингової компанії, її завдання полягає також у розвитку альтернативних видів економічної діяльності (захист оточуючого середовища, перекваліфікація працівників, переробка відходів, створення підприємств для надання соціальних послуг тощо) невід'ємним елементом якого є підприємство, теорія та практика його функціонування.

Висновки

Запропоновані в роботі теоретичні підходи щодо особливостей трансформації менеджменту підприємств міжнародного бізнесу можуть бути покладені в основу практичних рекомендацій щодо налагодження їх ефективного функціонування на макро- мезо- і мікрорівнях. Подальші дослідження в цьому напрямку доцільно спрямувати, передусім, на визначення інституційних передумов відновлення принципів економічної ефективності та соціальної справедливості в міжнародній транзитивній економіці.

Список використаної літератури

1. Артемова Т.И. Институт социальной ответственности организации: мировой опыт и реалии Украины / Артемова Т.И. / Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. 2009. Випуск 37-1. Наукові праці. – С.170-176.
2. Белова Л.Г. Информационное общество: трансформация экономических отношений в мировой экономике: Монография / Белова Л.Г., Стриженко А.А. / МГУ им. М.В. Ломоносова, АлтГТУ им. И.И. Ползунова. – Барнаул: Изд-во «Азбука», 2007. – 387 с.
3. Гриценко А.А. Капитализация экономики в ретроспективе и перспективе / Гриценко А.А. // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2009. – Вип. 15. – С.191-195.
4. Геец В. Социогуманитарные составляющие перспектив перехода к социально ориентированной экономике // Экономика Украины. 2000. №1. С. 4–11.
5. Дементьева А. Современные условия глобализации и роль транснациональных корпораций / Дементьева А. // Инициативы XXI века, 2010, №1. С.54-67.
6. Марков М. Современное предпринимательство как кооперация крупных, средних и малых предприятий / Марков М. // Проблемы современной экономики.-2016.-№2,- С. 15-27.
7. Міжнародні економічні відносини: наочн. навч.-метод. посіб./ А.В. Рибчук, В.М. Фомішиної, С.В. Фомішин; за наук. ред. Рибчук А.В. – 2-ге укр-анг.вид.,перероб., доп.і розшир.- Херсон, Видавничий дім «Гельветика», 2018. -392 с.

References

1. Artemova T.I. Institut socialnoi otvetstvennosti organizacii: mirovoi opit i realii Ukraini [Institute of Social Responsibility of the Organization: World Experience and Realities of Ukraine] / T.I. Artemova / Naukovi praci DonNTU. Seriya ekonomichna. 2009. Vipusk 37_1.[Scientific works DonNTU. Seriya is economical. 2009. Issue 37-1]. p.170-176.
2. Belova L.G. Informacionnoe obschestvo: transformaciya ekonomicheskikh otnoshenii v mirovoi ekonomike: Monografiya [The Information Society: Transformation of Economic Relations in the World Economy: Monograph] / Belova L.G., Strizhenko A.A. / Moscow State University M.V. Lomonosov Altai State Technical University named after I.I. Polzunova. - Barnaul: Publishing House "ABC", 2007. - 387 p.
3. Gritsenko A.A. Kapitalizaciya ekonomiki v retrospektive i perspektive [Capitalization of the economy in retrospect and perspective] / A. Gritsenko // Metodologiya, teoriya ta praktika sociologichnogo analizu suchasnogo suspilstva. [Methodology, theory and practice of sociological analysis of common suspension.] 2009. - VIP. 15. - p.191-195.
4. Geyets V. Sociogumanitarnie sostavlyayuschie perspektiv perehoda k socialno orientirovannoi ekonomike // Ekonomika Ukraini [Socio-humanitarian components of the prospects for the transition to a socially oriented economy // Economy of Ukraine.] 2000. No1. p. 4–11.
5. Dementieva A. Sovremennie usloviya globalizacii i rol transnacionalnih korporacii [Modern conditions of globalization and the role of transnational corporations] / Dementieva A. // Inicijativi XXI veka [Initiatives of the XXI century], 2010, No. 1. p.54-67.
6. Markov M. Sovremennoe predprinimatelstvo kak kooperaciya krupnih_ srednih i malih predpriyatii [Modern entrepreneurship as a cooperation of large, medium and small enterprises] / Markov M. // Problemi sovremennoi ekonomiki [Problems of the modern economy].-2016.-№2, - p. 15-27.
7. Mijnarodni ekonomichni vidnosini_ naochn. navch._metod. posib.[International economy of business: on the night. vvch.-method. pos.] / A.V. Ribchuk, V.M. Fomishina, S.V. Fomishin; for sciences. ed. Ribchuk A.V. – 2-ge ukr-ang.vid.,pererob., dop.i rozshir.- Herson, Vidavnichii dim «Gelvetika» [2-ge ukr-eng.vid., Reverb., Additional and roshshir. - Kherson, Vidavnichy dim “Helvetika”], 2018. 392p.